

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ НА ПІДСТАВІ АНАЛІЗУ ОБОРОТНОГО КАПІТАЛУ

Запропоновано розширення існуючої системи показників для оцінки фінансової стійкості і обґрунтований взаємозв'язок запропонованих показників з оборотним капіталом, що дозволяє сприяти оперативному впливу на стан підприємства.

Предложено расширение существующей системы показателей для оценки финансовой устойчивости и обоснована взаимосвязь предложенных показателей с оборотным капиталом, что позволяет способствовать оперативному влиянию на состояние предприятия.

Proposed expansion of the existing system of indicators for assessing the financial stability and proved the relationship of the proposed indicators, working capital, which allows to facilitating a prompt impact on the state of the enterprise.

Постанова проблеми у загальному вигляді. Основною метою управлінських дій у сфері оборотного капіталу є забезпечення безперервності та ефективності поточної діяльності підприємства, а також позитивна динаміка його фінансового стану і стійкості. Тому у разі здійснення будь-яких управлінських дій необхідно орієнтуватися на той ефект, до якого дані дії призведуть в частині зміни основних показників, що характеризують фінансову стійкість підприємства.

Зважаючи на тісний взаємозв'язок фінансової стійкості з оборотним капіталом можна відзначити, що будь-яка зміна в сумі або структурі оборотного капіталу призведе до певних змін фінансової стійкості підприємства. Наявність такого зв'язку дозволяє управляти станом підприємства варіюючи оборотними коштами.

Для вибору найбільш оптимальних заходів щодо управління оборотним капіталом необхідно оцінити ступінь зміни фінансової стійкості в результаті зміни загальної величини або структури оборотного капіталу. При цьому важливим є отримання найбільш достовірної інформації про фінансову стійкість підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення літературних джерел по даній проблемі показало, що в закордонній фінансовій науці та практиці даному напрямку дослідження приділяється значна увага. Найбільш відомими є праці таких науковців як А. Аренс, Р.А. Бенке, Е. Бригхем, Дж. К. Ван Хорн, Н. Холт, П. Уілсон, Р. Фолк, А. Уолл, Дж. Блісс, Е. Альтман, Р. Тафлер, Г Тішоу. та ін. У працях відзначених авторів обґрунтоване місце аналізу фінансової стійкості у

фінансовому менеджменті, показники що її характеризують, способи і форми управління фінансовими ресурсами підприємства за різних умов, зв'язок стану джерел формування майна підприємства з погрозою банкрутства.

Усе більша увага даній проблемі приділяється і вітчизняними економістами. Особливо цікаві праці таких науковців, як О.Д. Заруба, В.М. Федосов, М.Т. Білуха, Ф.Ф. Бутинець, Т.В. Головка, А.В. Чупис, В.О. Мец, В.В. Іванієнко, Ю.С. Цал-Цалко, Л.Т. Гіляровська, О.О. Вехерова. та ін. Саме ними виявлені особливості управління фінансами на мікрорівні, місце фінансової стійкості, як однієї з основних характеристик фінансового стану у забезпеченні конкурентних позицій підприємства на ринку, запропоновані методи оцінки і розрахунку показників, зроблені спроби дослідження зовнішніх і внутрішніх чинників, що обумовлюють зміну фінансової стійкості суб'єкта господарювання, розглянуті питання, пов'язані з формуванням інформаційного забезпечення даного напрямку дослідження.

Разом з тим існує ще багато дискусійних питань щодо визначення сутності фінансової стійкості підприємств та, вибору оптимальної системи оціночних показників і можливості її використання в практичній діяльності. Усі ці обставини домінують необхідність удосконалення методики аналізу фінансової стійкості підприємницьких структур з урахуванням сучасних методів оцінки і взаємозв'язку зі структурою оборотного капіталу.

Мета та завдання статті. Метою даного дослідження є удосконалення існуючої системи показників для оцінки фінансової стійкості на основі аналізу оборотного капіталу.

Відповідно до означеної мети завданнями наукового дослідження є:

- обґрунтування необхідності оцінки фінансової стійкості з урахуванням змін оборотного капіталу;
- формування системи показників для оцінки фінансової стійкості підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Існуюча система показників, що характеризують фінансову стійкість, охоплює значну їх кількість, при цьому багато з них за своєю суттю дублюють один одного. Тому доцільно обрати обмежену кількість коефіцієнтів, які будуть незалежні один від одного і найбільш інформативними для аналізу.

В Україні законодавчо виділено чотири основні коефіцієнти для аналізу фінансової стійкості підприємства – коефіцієнт платоспроможності (автономії), коефіцієнт фінансування, коефіцієнт забез-

печеності власними оборотними коштами і коефіцієнт маневреності власного капіталу. Розроблені значення даних коефіцієнтів, що рекомендуються, для всіх галузей народного господарства, причому відповідність розрахованих коефіцієнтів їх нормативним значенням є найважливішою умовою у разі забезпечення нормальної роботи підприємства.

Показники, запропоновані в положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації, [1] тісно пов'язані між собою, але, на наш погляд вони не можуть дати об'єктивного уявлення про ступінь фінансової стійкості підприємства. Вважаємо, що для оцінки фінансової стійкості на підставі аналізу оборотного капіталу доцільно дещо змінити систему існуючих показників з тим, щоб вони повною мірою відображали суть даної економічної категорії і не дублювали б один одного. При цьому показники доцільно обирати так, щоб був можливий аналіз зміни фінансової стійкості в результаті зміни яких-небудь параметрів оборотного капіталу.

Зважаючи на тісний зв'язок оборотного капіталу і фінансової стійкості, а також можливості досить оперативної дії на суму і структуру даного розділу активу балансу, саме з урахуванням даного параметра доцільно обирати показники для визначення фінансової стійкості. Це дозволить будувати систему управління оборотним капіталом, орієнтуючись на підтримку достатнього рівня фінансової стійкості.

Для того, щоб охопити всі аспекти фінансової стійкості, коефіцієнти для аналізу повинні представляти всі основні групи показників, які використовуються для аналізу даної економічної категорії та бути найбільш інформативними в кожній групі [2].

З показників ліквідності доцільно виділити коефіцієнт абсолютної ліквідності. Він більшою мірою виражає платоспроможність підприємства, оскільки під час його визначення в розрахунок приймаються лише ті елементи оборотних активів, які є досить ліквідними. Що стосується таких елементів оборотних активів, як запаси і незавершене виробництво, то у низці випадків їх ліквідність є дуже низкою і саме за рахунок даних статей збільшується період обороту оборотного капіталу в цілому.

Найважливішим показником для аналізу фінансової стійкості є коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами, оскільки він відповідає на питання про достатність або недостатність власних джерел фінансування оборотних активів. Достатня частка власного капіталу означає, що позикові джерела фінансування використовуються підприємством лише в тих межах, в яких воно може забезпечити їх повне і своєчасне повернення. З цієї точки зору короткострокові зобов'язання по сумі не повинні перевищувати вартості ліквід-

них активів. До ліквідних активів можна віднести ті статті оборотних активів, які можна швидко перетворити на гроші без відчутних втрат вартості в порівнянні з балансовою. Мова йде лише про ті ліквідні активи, перетворення яких на гроші є природною стадією їх руху. Окрім самих грошових коштів і фінансових вкладень сюди відносяться дебіторська заборгованість і запаси готової продукції, призначеної до продажу.

Але в структурі оборотного капіталу разом з такими елементами виділені і ті, перетворення яких на гроші можливе, але це порушить безперерйну діяльність підприємства (запаси, незавершене виробництво). Для збереження фінансової стійкості, повинне забезпечуватися покриття таких елементів за рахунок власних джерел і засобів, притягнутих до них (довгострокові зобов'язання).

Достатність або недостатність власного капіталу визначається відповідністю частки найбільш ліквідних елементів оборотних активів у загальній вартості активів підприємства довші короткострокових позикових засобів у складі джерел фінансування. Решта вартості активів повинна бути профінансована за рахунок власного капіталу або довгострокових зобов'язань.

Зміну коефіцієнта забезпеченості оборотного капіталу власними оборотними коштами не можна трактувати однозначно, поки не виявлені причини такої зміни в структурі оборотних активів. Якщо відбувається збільшення таких статей оборотних активів, як запаси і незавершене виробництво для збереження фінансової стійкості, необхідне збільшення власних оборотних коштів для повного покриття заданого приросту оборотних активів. Якщо ж збільшуються такі статті оборотних активів, як дебіторська заборгованість, грошові кошти і фінансові вкладення, то зниження коефіцієнта забезпеченості власними оборотними коштами не є негативною тенденцією, оскільки достатня частка власного капіталу на підприємстві залишилася незмінною.

Зважаючи на даний факт можна стверджувати, що для аналізу більш інформативним буде показник забезпеченості запасів і витрат власним оборотним капіталом, оскільки саме ця стаття оборотних активів повинна бути профінансована за рахунок власних засобів для забезпечення фінансової стійкості підприємства.

Важливим показником під час аналізу фінансової стійкості є коефіцієнт фінансування. Аналіз саме цього коефіцієнта дозволяє отримати найбільш об'єктивну інформацію про пасив балансу. Деякі науковці вважають, що цей показник є найбільш узагальнюючим в групі показників, що аналізують структуру капіталу. Значення цього показника може бути різним при різній оборотності і структурі активів підприємства і зале-

жить від кон'юнктури товарного і фінансового ринку, рентабельності основної діяльності, фінансовій стратегії підприємства.

Але для аналізу фінансової стійкості важливою є не лише загальна кількість позикових засобів, але і їх структура, тобто, питома вага в них довгострокових зобов'язань. Це пов'язано з тим, що залежність від довгострокових позикових джерел – це не те ж саме, що залежність від короткострокових зобов'язань, необґрунтовано великі суми яких можуть призвести до неплатоспроможності підприємства. Довгострокові позикові засоби за своєю суттю можуть бути прирівняні до власного капіталу. На це найточніше указує Крейніна [2]. Саме тому для аналізу фінансової стійкості найбільш показовим буде коефіцієнт фінансової стійкості.

Для об'єктивної оцінки фінансової стійкості в систему показників для аналізу необхідно додати коефіцієнт оборотності оборотних активів. Це пов'язано з тим, що визначення фінансової стійкості підприємства по бухгалтерському балансу без урахування щоденного притоку і відтоку грошових коштів, виручки від реалізації, прибутку або збитку, інших доходів і витрат за кожен день, декаду, місяць, квартал у взаємозв'язку з короткостроковими зобов'язаннями не тільки не відображає реальну ситуацію, але і спотворює її.

Необхідність забезпечення взаємозв'язку показників фінансового стану з основними показниками господарської діяльності, і, в першу чергу, з обсягом виручки від реалізації, визначає важливість даного коефіцієнта. На практиці саме від оборотності готової, але нереалізованої продукції, дебіторської заборгованості залежить показник поточної ліквідності і головне – приток грошових коштів на підприємство, що є необхідною умовою його успішного функціонування і розвитку.

Розраховані за даними бухгалтерської звітності коефіцієнти відображають ситуацію, що склалася, на підприємстві на певну дату. Головною ж у разі аналізу фінансової стійкості є відповідь на запитання, яким повинен бути їх рівень в умовах даного підприємства і як привести коефіцієнти у відповідність з необхідним рівнем, що забезпечує дійсну фінансову стійкість.

Оскільки необхідний рівень будь-якого показника, який вимірюється у формі відносної величини, може бути встановлений лише у взаємозв'язку з цільовим призначенням показника, можна відзначити, що максимізація аналізованих показників не завжди є позитивною тенденцією. Тому важливим є визначення такого значення для кожного показника, яке буде найбільш оптимальним саме для даного підприємства, зважаючи на специфіку виробництва і збуту продукції, особливості фінансування основної діяльності і т. ін.

Визначення «ідеального» значення для кожного показника повинне ґрунтуватися на економічній суті даного коефіцієнта та відобразити найбільш прийнятне співвідношення статей активу і пасиву балансу для конкретного підприємства.

Будь-які зміни в майні підприємства супроводжуються відповідними змінами в джерелах їх фінансування. При цьому найбільш сприятлива ситуація складається для підприємства, коли сумарна величина приросту нерозподіленого прибутку, амортизаційних відрахувань, інших власних джерел фінансування дорівнює сумарній величині приросту оборотних активів і необхідних запасів.

Приріст решти елементів активів може бути забезпечений збільшенням короткострокової заборгованості підприємства. У першу чергу, розглядаються можливості збільшення балансових залишків кредиторської заборгованості, оскільки даний вид короткострокових ресурсів є найпривабливішим для підприємства з погляду його вартості. Збільшення даного джерела фінансування може бути досягнуте, головним чином, шляхом цілеспрямованої зміни умов розрахунків з постачальниками і підрядчиками по термінах платежів. Що стосується додаткового залучення короткострокових кредитів і позик, то його доцільність визначається виходячи з рівня ставок відсотків за кредит і приросту прибутку підприємства в результаті залучення кредиту. Якщо залучення кредиту призводить зрештою до підвищення рентабельності власного капіталу, то приріст джерел фінансування за рахунок кредиту доцільний, і навпаки.

Висновки. Таким чином, для аналізу фінансової стійкості найбільш інформативними є такі показники, як коефіцієнт абсолютної ліквідності, коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власними оборотними коштами, коефіцієнт фінансової стійкості та коефіцієнт оборотності оборотного капіталу, оскільки вони дозволяють отримати найбільш об'єктивне уявлення про фінансовий стан підприємства. Саме дані коефіцієнти і повинні бути покладені в основу методики визначення ступеня фінансової стійкості підприємства. Оскільки оборотний капітал найбільш «чутливий» до змін, що відбуваються в зовнішньому середовищі підприємства, то саме зміни по даному розділу балансу вимагають оперативної реакції з боку фахівців підприємства. Тісний взаємозв'язок оборотного капіталу із запропонованими коефіцієнтами дозволяє приводити у відповідність джерела фінансування майна підприємства із змінами, що відбулися, в структурі оборотного капіталу в найбільш стислі терміни, що дозволяє постійно підтримувати фінансову стійкість підприємства на високому рівні.

Список літератури

1. Положення про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів України, Фонду державного майна України від 26 січня 2001 року N 49/121. – Режим доступу : <<http://pro-u4ot.info/index.php>>.

2. Крейніна, М. Н. Фінансова стійкість підприємства: оцінка і ухвалення рішень [Текст] / М. Н. Крейніна // Фінансовий менеджмент. – 2009. – № 2. – С. 3–5.

3. Крюков, А. Ф. Анализ методик прогнозирования кризисной ситуации коммерческих организаций с использованием финансовых индикаторов [Текст] / А. Ф. Крюков, И. Г. Егорычев // Менеджмент в России и за рубежом. – 2009. – № 3. – С. 43–57.

Отримано 1.10.2010. ХДУХТ, Харків.

© Т.О. Сідорова, 2010.

УДК 336.225.674

Н.О. Бондаренко, канд. екон. наук (ХІФ УДУФМТ, Харків)

Н.М. Гаркуша, канд. екон. наук (ХДУХТ, Харків)

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО КОНТРОЛЮ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Розглянуто сутність і зміст його здійснення як функції управління. Надано характеристику принципів. Розкриті види і форми контролю з урахуванням сфери управління.

Рассмотрены сущность и содержание его осуществления как функции управления. Предоставлено характеристику принципам. Раскрыты виды и формы контроля с учетом сферы управления.

The essence and content of its implementation as a control function. The characteristic principles. Disclosed types and forms of control including the management.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дана тема є актуальною тому, що в умовах фінансової кризи зростає значення контролю як функції управління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фінансово-економічний контроль є дійовим чинником подолання фінансової кризи в Україні. [12] Питанням контролю приділяло увагу багато авторів, таких як С.В. Бардаш, Ф.Ф. Бугинець, В.Г. Жила, В.М. Мурашко, Б.Ф. Усач та ін. Так, наприклад, колектив авторів ЖДТУ визначає контроль як «...систематичне спостереження і перевірка процесу функціонування від-